

Г.І. ТКАЧЕНКО, А.І. ОВЕРЧЕНКО, Г.Г. ТУЛЬСЬКИЙ, докт. техн. наук,
доцент, **В.Б. БАЙРАЧНИЙ**, канд. техн. наук, доцент

Дослідження кінетичних параметрів електрохімічного синтезу кисеньвмісних сполук хлору

Сполуки хлору, що містять кисень, знаходять широке застосування в промисловості і комунальному господарстві України в процесах дезінфекції, знезараження, дезодорування води, вибілювання волокон тканин та паперу. Застосування водних розчинів NaClO та ClO_2 є ефективною заміною газоподібного хлору, що дозволяє уникнути недоліків, які пов'язані з його використанням [1, 2].

З термодинамічного аналізу умов існування NaClO та ClO_2 встановлено, що перспективним для одержання ClO_2 окисненням Cl^- є діапазон рН 2,5 ... 4,5. При проведенні циклічних поляризаційних вимірювань в цьому діапазоні рН був зафіксований підйом струму при анодних потенціалах більш позитивних за 1,40 В, що відповідає сумісному протіканню реакцій утворення Cl_2 і ClO_2 .

В діапазоні рН 3,5 ... 4,5 рівноважний потенціал системи Cl^-/ClO_2 менший за рівноважний потенціал системи Cl^-/Cl_2 . На циклічних поляризаційних залежностях фіксується підйом густини струму до $9,4 \text{ А} \cdot \text{м}^{-2}$ при потенціалах, що відповідають зрушенню рівноваги системи Cl^-/ClO_2 в бік виділення ClO_2 . Залежність анодного потенціалу підйому густини струму від зміни рН корелює з результатами розрахунків рівноважних потенціалів для системи Cl^-/ClO_2 . Це дозволяє зробити висновок про те, що зафіксований підйом густини струму відповідає процесу утворення ClO_2 за рахунок анодного окислення хлорид-іону.

Базуючись на механізмі виділення хлору, запропоновано стадійність процесу електрохімічного утворення ClO_2 . Відповідно до нього ClO_2 утворюється шляхом рекомбінації адсорбованих на поверхні оксидно-металевого електроду оксигенвмісних частинок радикального характеру. Незалежність граничної густини струму утворення ClO_2 від рН вказує на те, що лімітуючою стадією при електрохімічному синтезі діоксиду хлору є стадія рекомбінації частинок $\text{ClO} \cdot$ і $\text{O} \cdot$ в молекулу ClO_2 .

Відзначено, що ускладнення рекомбінації оксигенвмісних частинок на поверхні оксидного рутенієво-титанового покриття аноду відбувається зі збільшенням вмісту TiO_2 до значень, більших ніж 30 мол. %. Такий перебіг анодного процесу повністю корелює з існуючими на теперішній час уявленнями про механізм хлорної реакції на ОРТА у відповідності до яких зі збільшенням вмісту TiO_2 у ОРТА ускладнюється утворення молекули кисню шляхом рекомбінації частинок $\text{O} \cdot$.

Платина і графіт не показали каталітичної активності в синтезі ClO_2 через високу перенапругу виділення як хлору, так і кисню. Також негативні результа-

ти були одержані при використанні у якості аноду MnO_2 через низьку перенапругу виділення кисню.

Виходячи зі складу анодного газу в інтервалі робочих потенціалів 1,29 ... 1,40 В і рН 3,5 ... 4,5 діоксид хлору визначався індивідуально, а при потенціалах більш позитивних за потенціал виділення хлору, співвідношення утворення ClO_2 та Cl_2 становило 1 : 12. З досліджених анодних матеріалів найкращий вихід за струмом ClO_2 одержаний при застосуванні ОРТА.

Для розробки локальних генераторів концентрованих розчинів $NaClO$ на основі проведених досліджень запропоновано проточний принцип роботи мембранного електролізера, який був реалізований при виготовленні дослідно-промислового мембранного електролізера.

Лабораторний електролізер складався із анодного та катодного блоків, що відокремлювались катіонообмінною мембраною. В електролізній частині апарату вертикально розташовані анодна та катодна пластини. В якості аноду використовувалась титанова пластина, до якої була прикріплена просічно-тягнута сітка ОРТА, в якості катода – титанова пластина. Робоча площа електродів становила $0,05 \text{ м}^2$, густина струму $2000 \text{ А} \cdot \text{м}^{-2}$, товщина шару аноліту та католіту $0,01 \text{ м}$. Простір катодної та анодної камер було обмежено анодом, катодом та гумовими прокладками. Утворення розчину гіпохлориту натрію здійснювався в реакторі змішування продуктів анодної та катодної реакцій.

В залежності від технологічних параметрів мембранний електролізер експлуатувався в двох режимах. Перший режим мав за мету одержання анодного газу з вмістом ClO_2 до 8 %. Другий режим призначений для виробництва концентрованих розчинів $NaClO$ шляхом безпосередньої взаємодії газорідинної суміші, що надходила з анодної камери та розчину гідрооксиду натрію – з катодної камери.

В процесі прямого знезараження води і в процесі електрохімічного синтезу концентрованих розчинів гіпохлориту натрію були одержані концентровані розчини $NaClO$ з концентрацією до $200 \text{ г} \cdot \text{дм}^{-3}$, які відповідають ГОСТ 11086-76 «Гипохлорит натрия. Технические условия». Середній вихід за струмом для гіпохлориту натрію склав 94 ... 96 %. В процесі експлуатації установка показала стабільні характеристики роботи.

Запропонований електрохімічний генератор концентрованих розчинів «активного хлору» рекомендовано використовувати для обробки води в системах централізованого господарсько-питного водопостачання та водовідведення населених пунктів, в процесах дезінфекції, знезараження, дезодорування, а також вибілювання волокон тканин та паперу.

Список літератури:

1. *Тульский Г.Г.* Анализ путей образования различных форм «активного хлора» при мембранном электролизе растворов хлоридов / *Г.Г. Тульский, В.Б. Байрачный* // Вопросы химии и химической технологии. – 2011. – № 2. – С. 156 – 160.

2. *Байрачный В.Б.* Кинетика совместных процессов на анодах с комбинированным оксидно-металлическим покрытием в растворах сульфатной кислоты / *В.Б. Байрачный, Г.Г. Тульский, Е.Н. Муратова* // УХЖ. – 2011. – Т. 77. – № 7. – С. 38 – 41.